

SF og fremtidens arbejderbevægelse

Fra arbejderflertal til det Rød-Grønne reformflertal?

Af Erik Christensen

Indledning

Formålet med denne artikel er en analyse af udviklingen i SF's officielle programmatisk virkelighedsopfattelse, således som den er udtrykt i partiets handlings- og principprogram fra 1980 og de senere vedtagne delprogrammer i 1980'erne sammenholdt med partiets politiske praksis på en række områder. Min tese er, at SF's klasseanalyse og arbejderflertalsstrategi som grundlæggende politisk forståelseshorisont i 1980'erne er blevet dementeret af udviklingen og partiets praksis og i dag kun oprettholdes som ideologisk facade, fordi man har svært ved at foretage en ideologisk fornyelse.

Artiklen er skrevet før offentliggørelsen af et forslag til nyt handlingsprogram for 1990'erne i Folkesocialisten, December 1989.

Artiklen tegner et billede af, hvorledes en del af den politiske venstrefløj i arbejderbevægelsen har udviklet sig i 1980'erne. Til slut vil jeg forsøge at komme med nogle brikker til eet blandt flere mulige fremtidsbilleder af SF's rolle i forhold til den øvrige arbejderbevægelse.

Arbejderflertal – en ny form for enhedsfront-politik

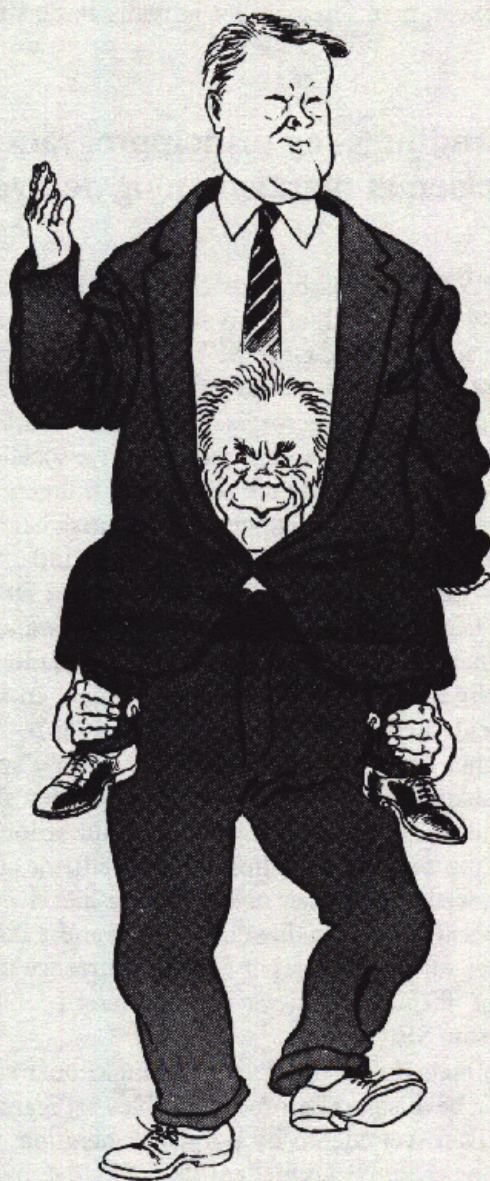
SF blev dannet i forlængelse af krisen i den internationale kommunistiske verdensbevægelse i slutningen af 1950'erne og opfangede samtidig en utilfredshed i den socialdemokratiske bevægelse. SF fik meget stor appel i dele af arbejderbevægelsen, fordi det nye parti indeholdt et håb og en forventning om at komme over den statiske og dualistiske splittelse i ar-

bejderbevægelsen, som havde præget bevægelsen siden 1. Verdenskrig og slidt den op i mange lande.

Aksel Larsens drøm om et nyt parti fik sit udtryk i forestillingen om, at SF kunne skabe et parlamentarisk flertal med Socialdemokratiet (et arbejderflertal), således at Socialdemokratiets traditionelle samarbejde med de borgerlige partier blev standset. I modsætning til DKP's bekæmpelse af Socialdemokratiet skulle SF etablere et mindre fjendtligt og destruktivt, et mere pragmatisk og konstruktivt samarbejde med Socialdemokratiet, fordi Socialdemokratiet som landets største arbejderparti ikke var til at komme uden om i skabelsen af en selvstændig dansk socialisme. Arbejderflertalsbegrebet skal altså ses som et nyt forsøg på at skabe samarbejde og enhed i arbejderbevægelsen, på trods af eksistensen af flere partier.

I arbejderbevægelsens historie har der siden splittelsen efter den russiske revolution i 1917 mellem socialdemokrater og kommunister været opstillet mange forskellige formler fra kommunistisk side for, hvorledes man skulle samarbejde med Socialdemokratiet. I 1921 lancerede Den kommunistiske Internationale således en enhedsfronttaktik, som betegelse for en taktisk alliance mellem forskellige grupperinger indenfor arbejderbevægelsen om et fælles aktionsprogram. En enhedsfront kunne imidlertid både etableres »fra oven«, som et samarbejde mellem toppen i de to arbejderpartier, eller »fra neden«, som et samarbejde mellem medlemmer af de to partier på arbejdspladsplan omkring bestemte aktioner. Frem til 1927 anbefalede man en enhedsfront »fra oven« og fra 1927 til 1935 gik man over til en enhedsfront »fra neden«, der bl.a. indebar, at man bekæmpede de socialdemokratiske partier og kaldte dem »social-facister«. Fra 1935 ændrede man så fundamentalt strategi i den kommunistiske internationale arbejderbevægelse og lancerede nu en folkefrontstaktik, der betegner en taktisk alliance mellem grupper indenfor arbejderklassen og sociale lag uden for arbejderklassen, der i en konkret situation antages at have fælles interesser med arbejderklassen.

Set i forhold til disse traditioner, kan SF's arbejderflertalsbegreb ses som en slags enhedsfront »fra oven« koncentreret om et parlamentarisk samarbejde. I Aksel Larsen's opfattelse af arbejderflertallet lå imidlertid, at det ikke kun var en taktik, men at det også skulle være en strategi for det nye parti SF. Forskellen mellem strategi og taktik går på, at strategien repræsenterer den mere langsigtede planlægning for opfyldelsen af ens målsætning, mens taktikken er programmet for de mere kortsigtede,

For første gang i Danmarkshistorien blev der i 1966 dannet en ren arbejderregering, det såkaldte røde kabinet. Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti havde til sammen flertal i folkettinget.

Her ses de to partiledere: Jens Otto Krag og Aksel Larsen i Klaus Albrechtsens streg.

konkrete handlinger, man foretager for at realisere de strategisk udlagte målsætninger.

SF's nye handlings- og principprogram fra 1980. Genopdagelsen af marxismen og de nye sociale bevægelser

I slutningen af 1970'erne udarbejdede SF et nyt handlings- og principprogram, som på nogle punkter kom til at lægge grunden for partiets parlamentariske succes i 1980'erne (SF's princip- og handlingsprogram, 1980). Her lykkedes det SF i modsætning til andre politiske strømninger, at komme med et første overbevisende bud på, hvorledes man skulle forbinde marxismen, arbejderbevægelsen og de nye sociale bevægelser.

I modsætning til den politiske forståelse, som tidligere havde domineret i SF, fik bevægelserne tildelt en væsentlig politisk betydning i forhold til det parlamentariske arbejde. Man fik endvidere indarbejdet en økologisk, teknologikritisk og kvindepolitisk synsvinkel i en marxistisk forståelse. Det markerede samtidig en marxistisk renæssance i partiet, idet stats- og klasseanalysen fik en mere fremtrædende plads, og der blev udformet en egentlig overgangsstrategi til socialismen, en fase-teori for udvikling af et arbejderflertal (Eskildsen og Meyer, 1983).

Når programmet fik en så teoretisk radikal, klar og velformuleret karakter hang det blandt andet sammen med, at det blev skrevet i forlængelse af partistriden 1975-77. Det markerede konklusionen på en partistrid, hvor man tog afstand fra en højrefløj, der stillede sig meget kritisk overfor de nye sociale bevægelser og stillede sig meget mere pragmatisk overfor et samarbejde med Socialdemokratiet og andre borgerlige partier. Men programmet var også præget af SF's konkurrence med både VS og DKP, der på det tidspunkt også var repræsenteret i folketinget og næsten lige så store som SF.

En af programmets umiddelbart vigtigste funktioner var den politiske mobiliserings- og bevidstgørelsesproces, der blev sat igang omkring selve udformningen. Den svejsede en ny politisk generation sammen om en forståelsesform for et samvirke mellem de forskellige nye sociale bevægelser og den gamle arbejderbevægelse.

I dag synes flere elementer i dette principprogram imidlertid meget problematisk. Generelt gælder det, at det for meget er præget af en snæver marxisme, og for lidt af de nye sociale bevægelseres ideer og værdier.

Det er naturligt i betragtning af tidspunktet, det blev udformet på. Dengang havde de forskellige nye sociale bevægelser endnu ikke udfoldet sig. Deres fælles værdigrundlag lå endnu latent udfoldet og de så ud til at være mere enkeltagsorienterede. Den marxistiske samfundsforståelses svagheder er siden blevet meget mere synlige, og alternative forståelser udspringende af de nye sociale bevægelser og den ny mellemlagskultur har fået en mere fast form.

Klasseanalysens centrale placering

I principprogrammet fra 1980 bekender man sig klart til en marxistisk inspireret klasseanalyse. Det mest fundamentale, man kan sige om det danske samfund er, at det er kapitalistisk, og at der eksisterer en kapitalistisk produktionsmåde. Derfor siger man også (s.13), at de væsentligste modsætninger i det kapitalistiske samfund er klassemodsatninger, og at klassekampen er den væsentligste drivkraft i kampen for socialismen.

Denne formulering forekommer utilstrækkelig som generelt udsagn. Det er indlysende, at der i et kapitalistisk samfund findes klassemodsatninger. Men man må derudover operere med flere andre fundamentale modsætninger i samfundet: Mellem køn, generationer, erhvervsgrupper, regioner, mellem menneske og natur og med kulturelle-værdimæssige og racemæssige modsætninger. På forhånd at udpege den traditionelle klassemodsatning mellem arbejdere og kapitalister som altid værende hovedmodsatningen i vores type af samfund må opgives. Et spørgsmål om modsætningernes indbyrdes betydning må afgøres ved en konkret historisk vurdering.

I SF's klasseanalyse skelner man mellem to hovedklasser: Borgerskabet og arbejderklassen. Og der findes derudover to klasser med »tvetydige« og »ambivalente« klasseholdninger, der svinger mellem de to hovedklasser. Det er de nye lønarbejdergrupper samt småborgerskabet.

Et hovedproblem i klasseanalysen har altid været den nærmere afgrænsning af klasserne indbyrdes. Det har voldt både samfundsforskere og marxistiske politikere store problemer og er blevet brugt som legitimationsgrundlag for politiske handlinger i forhold til forskellige erhvervsgrupper. Hvem tilhører arbejderklassen, der pr. definition er socialismens objektive grundlag? Og hvilke grupper er mere »tvetydige«, men kan vindes som alliancepartnere? Det er de klassiske politiske spørgsmål til klasseanalysen, og de er i mange tilfælde blevet forsøgt besvaret ud fra skiftende politisk, konjunkturmæssige interesser.

Ifølge SF's principprogram består arbejderklassen af »dem, der direkte producerer merværdi for kapitalen. Derudover består arbejderklassen af manuelt arbejdende, der har lignende arbejdsvilkår som de merværdi-producerende: ensformigt arbejde, udsat for opsyn, kort uddannelse osv. Arbejderklassen består bl.a. af folk, der arbejder indenfor følgende områder: industri, transport, bygge- og anlægsvirksomhed samt handel og kontor, altså de erhvervsgrupper, der i hovedsagen er organiseret under LO området« (s.14). De siges at have »en umiddelbar interesse i indførelse af et demokratisk, socialistisk samfund«. Det fremgår ikke klart, hvad der menes med en umiddelbar interesse? Er det en indlysende interesse, rent logisk, fordi denne gruppe er forfordelt i samfundet? Det må vist være den mest sandsynlige fortolkning. Der kan nemlig ikke menes kortsigtet interesse, fordi der senere i programmet skelnes mellem umiddelbare sociale og økonomiske interesser og langsigtede interesser (s. 34). I en analyse af Socialdemokratiet, siges det indirekte, at Socialdemokratiet har varetaget arbejderklassens kortsigtede interesser, men ikke de langsigtede. Man mangler altså i programmet en egentlig interesseanalyse. Man definerer kun arbejderklassens objektive interesser som værende lig med socialisme. Det er dogmatisk logik.

De nye lønarbejdergrupper, der befinder sig uden for arbejderklassen er især grupper af offentlig ansatte i tilknytning til velfærdsstaten. De står »ikke i samme direkte modsætningsforhold til borgerskabet som arbejderklassen«. »De nye lønarbejdergrupper består dels af lønarbejdere indenfor social-, sundheds- og undervisningsområderne, dels af lønarbejdere indenfor planlægning og administration samt militær og politi« (s.14). De er imidlertid blevet radikaliserede. »Udover de faglige forringelser (som disse grupper har været udsat for) har kapitalismens kvindeundertrykkelse, forurening, manglende demokrati osv. for disse lønarbejdere medført en øget antikapitalistisk bevidsthed.« De har derfor en tendens til at »knytte sig til enten borgerskabet eller arbejderklassen i klassekampen«. Arbejderklassen kan vinde store dele af de nye lønarbejdere alt afhængig af den alliancepolitik, der fremlægges.

Disse beskrivelser rejser mange spørgsmål. Blandt andet siges der ikke noget om arbejderbevidstheden i det kapitalistiske samfund. Arbejderne antages umiddelbart at kunne se socialismens fordele. De nye lønarbejdere får derimod deres antikapitalistiske bevidsthed ad andre veje. Man kunne spørge om arbejderne ikke er påvirket af kvindeundertrykkelse, forurening mv.? Og hvorfor hedder det kapitalismens kvindeundertrykkelse mv.? En sådan skelnen mellem de forskellige lønarbejdergrupper

virker ikke hensigtsmæssig. Ligeledes forbliver det uforklaret, hvorfor de nye lønarbejdere er mere tvetydige i deres forhold til kapitalismen end LO arbejderne. Er det ikke snarere således, at der i alle klasser findes utrolig modsætningsfyldte og tvetydige holdninger til kapitalismen? Endelig mangler man en forklaring på, hvad det vil sige, at arbejderklassen kan vinde dele af de nye lønarbejdere i en alliance. Er det LO og Socialdemokratiet, der må kaldes arbejderklassens største organisationer, der har forsøgt at vinde SF (som især har repræsenteret de nye lønarbejdergrupper) for en socialistisk reformpolitik? Det svarer hverken til SF's selvopfattelse eller 80'ernes politiske virkelighed. Den har nærmest været præget af det omvendte forhold. Hvad skal sådanne traditionelle dogmatiske klasse-alliancebetragtninger så bruges til?

I principprogrammet fremlægges en ren klasseteori, og klassekampen udråbes til det væsentligste modsætningsforhold i forhold til alle andre samfundsmæssige modsætninger (s. 16). Man siger, »derfor virker det tilslørende på klassekampen, hvis disse modsætninger og fællesskaber bliver mere afgørende end klassemodsætningerne og klassetilhørsforholdet«. Man forestiller sig altså, at de rene klassemodsætninger engang vil komme frem, og at det er SF's opgave at få dem frem. Det tror jeg er en dårlig og håbløs politisk strategi. Den politiske kamp idag skal i langt højere grad defineres af de fælles alvorlige trusler, vi står overfor. Det er økologiske problemer, det er sultproblemer i verden som helhed, det er krigstrusler, det er kønsundertrykkelse, det er mangel på demokrati og det er kulturelle og racemæssige modsætninger. Det er alle problemer, der går ud over klasseproblemerne. Dog er de i mange tilfælde flettet sammen med klassekonflikter og -modsætninger, og det er meget vigtigt at have for øje. Men man løser ikke disse konflikter ved at koble de andre modsætninger ind i en ren klassekamp mellem arbejderklasse og borgerskab og blot arbejde for, at arbejderklassen sejrer. Hver af disse modsætninger kræver deres særlige politiske løsninger, der ikke alene defineres af klasse-mæssige forhold. En økonomisk klasse-mæssig udligning er i mange tilfælde en helt nødvendig forudsætning for løsning af mange af disse konflikter, men langt fra tilstrækkelig.

Man har også en meget snæver opfattelse af småborgerskabet i principprogrammet. Det er »folk, der producerer varer eller tjenesteydelser direkte for et marked, men som hverken producerer merværdi eller tilegner sig profit. Derudover består småborgerskabet af selvstændige med få ansatte« (s. 15). Det er en klasse med »tvetydige opfattelser«. Og man mener, at »klassen ikke er nogen umiddelbar alliancepartner i kampen for

et socialistisk samfund«. Det er en betydelig mere kritisk og afvisende holdning overfor småborgerskabet, end man både før og siden har fremlagt i SF.

De nye sociale bevægelers betydning

Principprogrammet er udtryk for en anerkendelse af en række nye tendenser, der imidlertid bliver indplaceret i en helt traditionel marxistisk klasseforståelse. Arbejderklassen, som defineres meget snævert, indtager pr. definition en privilegeret rolle i skabelse af et bedre samfund. Derfor bruges også en række alliancebetragtninger. Arbejderklassen er avantgarden eller kernen, de nye lønarbejdergrupper er mere perifere og tvetydige, men kan blive væsentlige allierede. Det samme gælder de nye sociale bevægelser. Deres styrke ligger først og fremmest i, at de kan appellere til bredere kredse, hvilket imidlertid også anses for en svaghed, »idet de ikke kan indtage klart klasse-mæssige standpunkter« (s. 17). I sådanne formuleringer kommer det tydeligt frem, hvor grundlæggende den traditionelle klasseanalyse stikker. De nye sociale bevægelser anses kun for at være nyttige allierede og instrumenter i arbejderklassens mobilisering. De ses her kun som lidt overfladiske enkeltsagsbevægelser. Således kunne det også se ud for mange i slutningen af 1970'erne. I dag må de nye sociale bevægelser, på trods af at den konkrete aktivitet i dem omkring enkeltsager ofte er yderst begrænset se helt anderledes ud. Spørgsmålet i dag er, om disse bevægelser ikke tilsammen repræsenterer dannelsen af en ny politisk kultur, værdiorientering, der på en række områder betegner en ny udvikling i forhold til arbejderbevægelsens værdigrundlag. Her tænker jeg specielt på miljø-, kvinde- og fredsbevægelsen. De har nok på det ydre plan ofte været forbundet med bestemte kampagner og aktiviteter, men har samtidig været bredere politisk-kulturelle bevægelser, der har udviklet en ny fællesideologi, som er betydelig mere holistisk end arbejderbevægelsens konkret formulerede ideologi, således som den bliver præsenteret af fagbevægelser og socialdemokratiske partier (se f.eks. Friberg, 1984).

Den bestemte rangorden med kerne-periferi og alliancebetragtninger kommer også klart til udtryk i principprogrammets strategiske del: (s. 33) »Der må etableres en socialistisk alliancepolitik, der forener og samler det store befolkningsflertal omkring en samfundsforandrende politik. Denne historiske, sociale blok må først og fremmest bestå af den traditionelle arbejderklasse og de dele af de nye lønarbejdergrupper, som er

beskæftiget indenfor social-, sundheds-, og undervisningssektoren. Men udover de faglige aspekter skal den socialistiske alliancepolitik forene de mange tendenser, som de antikapitalistiske bevægelser deler sig op i. Alliancepolitikken må søge at samarbejde kampen mellem fagbevægelse, kvindebevægelse, boligbevægelse, miljøbevægelser«. Først arbejderklassen, så bevægelserne. Først den økonomiske faglige kamp, så miljøkampen osv. Tankegangen er helt traditionel. Vi anerkender de nye tendenser, men det gamle grundlag er det fundamentale. Derfor taler man også senere om (s. 39), at det er SF'eres opgave »at gøre bevægelsernes progressive kamp til en integreret del af arbejderbevægelsens politiske kamp«. Bemærk rangfølgen! Bevægelsernes kamp skal integreres i arbejderbevægelsens kamp, som er den primære. Det er ikke arbejderbevægelsens kamp som skal integreres i de nye sociale bevægelseres kamp, eller en helt åben tale om, at den gamle og de nye sociale bevægelseres kampe skal koordineres, hvor man forholder sig åbent til spørgsmålet om prioritering.

Når klasseanalysen er lagt fast og alliancemulighederne er kortlagt, mangler man blot en dynamisk strategianalyse for at nå målet (socialismen). Og den findes også i principprogrammet. I modsætning til SF's første principprogram fra 1963 er den betydelig mere detaljeret og angivet i faser.

Socialdemokratiets rolle

Man får som allerede omtalt at vide, at arbejderklassen hovedsageligt består af arbejderne indenfor LO, og at LO står som repræsentant for disse arbejdere, samt at Socialdemokratiet er et arbejderklasseparti (s. 16). LO og Socialdemokratiet kaldes også (s. 29) arbejderbevægelsens højrefløj, der støttes af det overvejende flertal i arbejderklassen. De står for en reformistisk klassesamarbejdslinie i arbejderbevægelsen, (s. 34) der i lang tid i et vist omfang har kunnet varetage arbejdernes umiddelbare sociale og økonomiske interesser, igennem skabelsen af en stor offentlig sektor med et udbygget socialt serviceniveau og en statslig indblanding på mange af samfundslivets områder.

Hvad der mangler er en mere dybtgående Socialdemokrati-analyse. Man savner således en nærmere analyse og forklaring af Socialdemokratiets klasse-mæssige grundlag, sammensmeltning med en række statslige og korporative organer, samt af, hvorfor partiet har kunnet fastholde opbakning fra et flertal i arbejderklassen, når denne klasse har »en umid-

delbar interesse i indførelsen af et demokratisk, socialistisk samfund«, som der siges i klasseanalysen, og når arbejderklassen ikke betegnes som værende tvetydig og ambivalent i kampen mod kapitalismen, ligesom de nye lønarbejdergrupper og småborgerskabet. Arbejderklassens støtte til Socialdemokratiet og LO kan faktisk tages som udtryk for, at arbejderklassen er ligeså tvetydig og ambivalent i forhold til kapitalismen, som de nye lønarbejdere, siges at være.

Socialisme forbindes med (s. 34) »en konsekvent varetagelse af arbejderklassens interesser« og kræver et »brud med klassesamarbejdet«. Derfor må der »ske en kraftig svækkelse af den reformistiske klassesamarbejdslinie i arbejderklassen«, til fordel for en styrkelse af de socialistiske kræfter. Det må betyde en svækkelse af Socialdemokratiet og blandt andet en styrkelse af SF. Men »selv om det er nødvendigt at svække reformismen, må og kan Socialdemokratiet ikke betragtes som hovedfjenden«. Grundtankegangen er dog klar, socialismen kan kun udvikle sig igennem en svækkelse og kritik af reformismen og Socialdemokratiet, såfremt de fastholder en klassesamarbejdslinie.

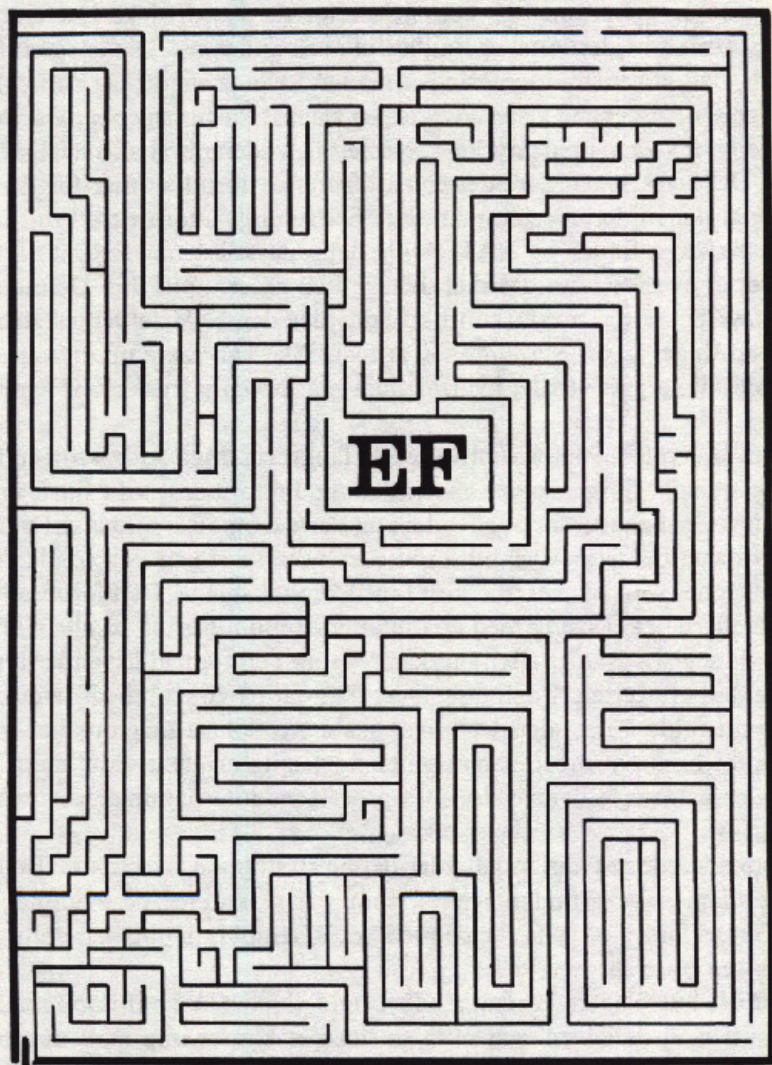
Denne strategiske hovedforståelse har man imidlertid ikke hørt meget om fra ledende SF'ere i 1980'erne. Man har tværtimod været uhyre forsigtige i sin kritik af Socialdemokratiet og gentagne gange forsikret Socialdemokratiet om, at man ønskede et parlamentarisk arbejderflertal, hvor begge partier voksede. Er det tegn på, at taktikken i praksis helt har erstattet strategien?

Tre etaper på en demokratisk vej til socialismen

Som arbejderklassens ledende parti, må Socialdemokratiet nødvendigvis indtage en central rolle i SF's arbejderflertalsstrategi. Den første fase defineres som en bekæmpelse af højredrejningen (s. 35). Her består hovedopgaven i at bekæmpe det »socialdemokratiske højreskred, idet vi ikke fraviger princippet om »saglig indsats«. Samtidig skal vi opmuntre reformgrupperingerne i Socialdemokratiet, men uden at vi bilder os selv ind, at de har et egentlig socialistisk perspektiv«. Med saglig indsats mener man, (s. 34) at man »fremlægger en troværdig, alternativ politik, som konkret viser brede dele af befolkningen, at Socialdemokratiet ikke formår at varetage deres umiddelbare sociale og økonomiske interesser, endsiges deres langsigtede, fordi partiet ikke er villige til at bryde med klassesamarbejdet for at føre en offensiv politik«.

Denne første etape forventes at kunne blive ret langvarig. Man går

**Her er en lille hyggelig sommerspøg:
Prøv om DU kan komme ud af EF!
Og husk resultatet den 2. oktober!!**

UD

Socialistisk Folkeparti, Folketinget, 1218 K

SF-plakat fra 1972.

John Green

først over i den anden fase, når man opnår et folkeligt og parlamentarisk flertal for arbejderpartierne. Fasen betegnes som »et arbejderflertal med stærkt venstreorienteret indslag«. Det sker, fordi der findes to slags arbejderflertal. »Der kan blot være tale om et »vælgerlune«, en slags tilfældighed. I så fald er der i virkeligheden blot tale om, at første etape fortsætter under nogle mere gunstige betingelser for de socialistiske kræfter« (s. 35). Et reelt arbejderflertal er imidlertid af en anden art. Det er »godt forberedt, dvs. at venstreorienteringen må have fået et stærkt tag i arbejderbevægelsen, at der må være udviklet en stærk basisbevægelse, og at venstrefløjen må være bredt styrket – specielt dens demokratisk-socialistiske del«. Det siges senere, at »det er en afgørende forudsætning for denne etape, at der finder et reelt, men ikke nødvendigvis formelt – brud sted med styringen fra EF og NATO«. Og det er først i denne fase, at SF begynder at overveje, om det skal deltage i en regering (s. 36). Denne anden fase beskrives meget konfliktfyldt, idet der både forventes stærke modsætninger til EF-systemet, og at man ikke kan forvente »at kapitalmagten vil se passivt til«, hvorfor man må forvente trusler om kapitalflugt.

Den anden fase kan også blive meget langvarig. Men »udviklingen har sin egen logik. Borgerskabets modstand mod reformerne vil i sidste ende demonstrere behovet for at gå videre og sætte tempoet op, hvis det vundne blot skal bevares«. Derved forberedes overgangen til den tredje fase, der betegnes som »på vej til et brud med kapitalismen«. Den forudsætter, at folkeflertallet er igang med en omfattende mobilisering på alle planer, og at de socialistiske kræfter anerkendes som den fremadrivende styrke i arbejderbevægelsen. I den fase, tager man fat på virksomhedsdemokratiet i sin fulde form, idet der bliver skabt nye lokale magtorganer. Her forventes også en forbitret modstand fra kapitalmagts side, men der mangler helt nogle overvejelser om processens internationale dimensioner.

Som allerede antydet indeholder denne strategiske fasebeskrivelse flere problematiske grundantagelser, som må diskuteres på grundlag af 1980'ernes forsøg på samarbejde med Socialdemokratiet og den politiske udvikling generelt.

For det første opererer man med en rigid, dualistisk konfliktopfattelse, hvor vejen til socialisme går over en skærpet klassekamp mellem arbejderklasse og borgerskab. I forhold til det danske politiske systems historie og således som flertalsdannelsen har foregået, har der kun eksisteret få perioder med klare blokdannelser, og jeg anser det ikke for særlig

sandsynlig, at de vil dannes omkring de partier, som traditionelt er blevet kaldt arbejderpartier. Det er nok mere sandsynligt, at der hele tiden vil opstå nye partier, og ske en løbende omgruppering af partier. Derfor tror jeg også, det er usandsynligt, at man nogensinde vil kunne få Socialdemokratiet med i nogen fast blok, som SF altid har drømt om.

For det andet er den skelnen man gør mellem arbejderflertallet som »vælgerlune« og det velforberejede arbejderflertal ikke reel. Alle arbejderflertal vil være udtryk for »vælgerluner«. At man så kan stile efter at få skabt nogle stærke samarbejdsrelationer, når et flertal har vist sig, er noget andet. Derfor er forestillingen om, at man kan presse Socialdemokratiet til at indgå mere bindende samarbejdsaftaler også lidt naiv. Hvor meget havde de borgerlige partier lavet af forarbejde, før vi fik den borgerlige regering i 1982? Vist meget lidt. Det vil sikkert altid opstå i situationen. Men den skal man selvfølgelig også være meget velforberejdet på kan opstå især internt i et medlemsdemokratisk parti som SF. Og på det punkt tror jeg, der er sket meget i SF siden de to første arbejderflertal.

Samlet vurdering af principprogrammet

Bag ved arbejderflertalsstrategien ligger en bestemt klasseanalyse, og en af principprogrammets største svagheder er netop klasseanalysens placering i hele den politiske forståelse. Det er min opfattelse, at SF må foretage en omvurdering af klasseanalysens betydning for socialistisk politik. Klasseanalysen og klassekampen har ikke den store betydning, man traditionelt har tillagt den. Her må man gøre op med en traditionel marxisme. De dogmer og forestillinger, der må gøres op med er: 1. Klassekampen er den væsentligste drivkraft i kampen for socialismen. 2. Arbejderklassens særlige betydning og umiddelbare interesse for socialisme. Det betyder ikke, at klasser bliver betydningsløse i en socialistisk forståelsesform. Et væsentligt træk ved forståelsen af hvad socialisme er, vil stadig være et samfund, hvor klasserne er nedbrudt, og hvor der på en gang hersker meget større lighed og mangfoldighed. Klasser får derimod ikke den centrale rolle som kollektive aktører i skabelsen af socialismen. Ingen klasser har en privilegeret position og funktion i forhold til skabelsen af socialismen.

Hvis man foretager et sådant opgør med klasseanalysen, så falder arbejderflertalsstrategien også sammen. Et samarbejde bindes ikke på forhånd op med partier, der traditionelt er udsprunget af arbejderklassen, de såkaldte arbejderpartier. Andre mere indholds- og værdimæssige kriteri-

er må opstilles for dannelse af samarbejde og alliancer, end hvilke klasser forskellige partier traditionelt antages at repræsentere.

Endvidere trænger man til en grundlæggende nyvurdering af Socialdemokratiet. Teoretisk gives der en meget kritisk beskrivelse af Socialdemokratiet i principprogrammet, som i sin grundforståelse i virkeligheden er gammel-kommunistisk. Socialdemokratiet ses som et klassesamarbejdende, reformistisk parti i modsætning til SF, som ses som værende revolutionært. Derfor må Socialdemokratiet svækkes. Det ligner ikke den politiske virkelighed i 1980'erne. Her har man på en række punkter forsøgt at lægge sig ret tæt op af Socialdemokratiet og hele tiden været meget forsigtig med kritik. Jeg tror, at der i 1990'erne vil være behov for en tilnærmelse til Socialdemokratiet på det ideologiske område, således at SF erklærede sig for et reformistisk, øko-socialistisk parti, mens der på det organisatoriske og på det praktisk politisk område samtidig er behov for, at SF optræder meget mere konkret kritisk overfor Socialdemokratiet. Men det vil blive uddybet senere.

Sammenfattende kan man sige, at SF's nye princip- og handlingsprogram i 1980 klart var udtryk for en teoretisk radikaliserings. Nogle har betegnet denne bevægelse, som at SF bevægede sig fra at være et højre-til at være til venstre-centristisk parti (Eskildsen og Meyer, 1983). Det skete ikke mindst under indtryk af marxismens genopdagelse på universiteterne. Det betød imidlertid også, at man kom til at præsentere en, omend mere stringent, så også mere snæver marxisme, end man tidligere havde gjort. For første gang i partiets historie fremhævede man, at kun arbejderklassen havde en objektiv interesse i socialismen. Tidligere havde man faktisk haft et betydeligt bredere syn på socialismens grundlag. Man fremlagde også en mere radikaliseret opfattelse af den borgerlige stat, og talte om dens nedbrydning. Endelig fremhævede man en betydelig mere brudbetonet vej til socialismen, end man tidligere havde gjort. Men så anerkendte man også alle de nye tendenser. Derfor kan programmet både siges at være meget traditionelt og meget moderne. I dag træder det traditionelle mere og mere i øjnene, og det moderne forekommer alt for uudviklet.

SOCIALISTISK

FOLKEPARTI

Institutionaliseringen af den politiske mellemlagskultur under arbejderflertalsparolen i 1980'erne

Der er ingen tvivl om, at processen omkring princip- og handlingsprogrammets vedtagelse blev en af de væsentlige grunde til, at SF blev så godt rustet til at gå ind i 1980'erne. Man formåede at integrere dele af 1970'ernes teoretiske diskussioner i praktisk politik. Der blev lavet nogle væsentlige kompromisser i SF, dels mellem partiets faglige folk og partiets vækst-, miljø- og ressourceudvalg omkring en afvejning af økonomiske og økologiske hensyn, dels mellem de faglige folk og kvindegrupperne i partiet omkring en formel for nedsættelse af arbejdstiden. Den interne uenighed mellem disse grupper var meget frugtbar og blev ikke større, end at partiet kunne fremstå som det åbne parti, der vedkendte sig nogle nye modsætninger, men alligevel var i stand til at finde nogle kompromisser, som alle parter kunne leve med.

Hvor SF i slutningen af 1970'erne kom heldigt igennem sine kriser, blev de andre venstrefløjspartier og Socialdemokratiet ramt af forskellige former for mere destruktive kriser. DKP mistede sin populære leder, Knud Jespersen, løb ind i alvorlige konflikter omkring partiets faglige arbejde (Preben Møller Hansen), der førte til eksklusion og splittelse, og blev desuden svækket af den internationale udvikling omkring Sovjets invasion i Afghanistan i 1979 og Solidaritets dannelse i Polen. VS blev i stigende grad slidt op af interne uenigheder bl.a. omkring holdningen til den faglige kamp, demokrati og socialisme samt kønskvotering. Og Socialdemokratiet blev under eksperimentet med SV-regeringen i 1978-79 præget af stadig større konflikter med dele af fagbevægelsen. Desuden lurede konflikter omkring holdningen til EF stadig i medlemsskaren, og fredsbevægelsens fremvækst fremkaldte nye spændinger mellem en gammel NATO-tro fløj og en ny gruppe medlemmer, der var meget præget af de nye fredsbevægelser. Set i lyset af de andre store problemer kom SF til at fremstå, som det venstrefløjsparti, der mest afklaret og enigt havde taget stilling til de nye udfordringer.

Den nye organisatoriske og holdningsmæssige enighed gav sig meget hurtigt udtryk i en øget medlemsmæssig og vælgermæssig opbakning. Fra 1979 begyndte partiets medlemstal igen at stige, og valget i 1981, hvor SF fik hele 11,3% af stemmerne markerede, at SF havde genvundet sin gamle position fra 1960'erne som venstrefløjens ledende parlamenta-

riske udtryk. Valget i 1981 skabte en ny samarbejdssituation i folketin- get, idet Socialdemokratiet nu havde flertal sammen med SF og Det ra- dikale Venstre. Nogle talte om, at man havde fået et »halvt« arbejderfler- tal. Det lykkedes delvis at udnytte de nye muligheder. Det brød imidler- tid sammen, da Socialdemokratiet smed regeringstøjerne i efteråret 1982 uden et valg og overlod regeringsmagten til en borgerlig regering.

1980'ernes arbejderflertalsprogram

Erfaringerne med det nye samarbejde med Socialdemokratiet dannede baggrund for, at man i SF nedsatte en arbejderflertalsgruppe, som udar- bejdede et debatoplæg til landsmødet i 1984, hvor man vedtog en pro- gramudtalelse om arbejderflertal (Status 1984). Her forsøgte man for før- ste gang i partiets historie at uddrage nogle erfaringer fra de tidligere to arbejderflertal, at diskutere Socialdemokratiets modsætningsfyldte situa- tion samt opregne en række reformområder for et kommende samarbej- de. Endelig diskuterede man fordele og ulemper ved forskellige typer af samarbejdsformer, og valgte at anbefale et formaliseret samarbejde i modsætning til to andre samarbejdsformer, samarbejde fra sag til sag el- ler et egentligt regeringssamarbejde. Allerede året efter i 1985 blev der imidlertid på landsmødet åbnet op for, at man godt kunne indgå et rege- ringssamarbejde, hvis der var opnået en betydelig grad af enighed. Prin- cippprogrammets tale om, at regeringssamarbejde først kunne komme op til overvejelse, når man befandt sig langt inde i anden fase, med et arbej- derflertal med stærkt venstreorienteret indslag og stor folkelig mobilise- ring, så man let henover, hvilket måske også var klogt, da forestillingerne, som tidligere antydet på mange punkter må siges at være urealistiske.

Principprogrammets klasseanalyse og arbejderflertalsstrategi fik stor betydning for SF's arbejderflertalsparole fra 1984 og frem. Det kom f.eks. tydelig frem på landsmødet i 1988, hvor partiledelsen forsøgte at imødegå den stigende kritik af arbejderflertalsbegrebet: »For SF er paro- len om arbejderflertal ikke en taktisk, men en strategisk parole. Den ud- springer af vor klasseanalyse - om arbejderklassen og de nye lønmodta- gergrupper som bærere af en progressiv og socialistisk politik - og vor strategi for en demokratisk vej til socialismen« (Status 88, s. 90).

Begrebet arbejderflertal står og falder med klasseanalysen. Hvis klasse- analysen er gal, er arbejderflertalsbegrebet også galt. Men det er faktisk kun på det overordnede strategiske og taktiske plan med anvendelsen af arbejderflertalsparolen, at principprogrammets klasseanalyse er blevet be-

nyttet stringent i SF's praksis. 1980'erne har for SF'ere på det teoretiske område været præget af udarbejdelsen af en hel række delprogrammer og på det praktiske område af praktisk reformpolitik i folketinget og kommunalbestyrelser. Og her er principprogrammets strenge klasseanalyse hverken teoretisk eller praktisk blevet fulgt. Det hænger bl.a. sammen med at på alle de områder, hvor man har udviklet delprogrammer og har gjort sig gældende i praktisk reformpolitik, kommer en snæver klassebetragtning til kort. Principprogrammets tale om, »at indtage klart klasse-mæssige standpunkter« og undgå »at virke tilslørende på klassekampen« har i praksis ikke kunnet bruges til så meget. Det har vist sig på næsten alle områder, hvor der er udformet delprogrammer: Landbrug, kultur, kvinder, fred, miljø, uddannelse og erhvervspolitik. Her er nogle få eksempler.

Delprogrammets modsigelse af principprogrammet

I principprogrammet regnes klasseinteresser for overordnede i forhold til de nye sociale bevægelser. Det gælder både kvinde-, miljø og fredsbevægelsen. I de delprogrammer, som SF på disse områder i løbet af 1980'erne har udarbejdet, står der imidlertid noget andet.

I det freds- og sikkerhedspolitiske program, der blev vedtaget i 1986 opererer man naturligvis ikke kun med nogle klasse-mæssige interesser, men også med andre almene menneskelige interesser: »En ægte sikkerhedspolitik må som minimum have til mål at sikre befolkningens fysiske overlevelse, med et mindstemål af materiel velfærd, med identitet, med sin egen kultur, virkelighed og sit sprog, samt med en rimelig grad af frihed« (Status 86, s. 81). Det er en national interesse, nogle almen-menneskelige interesser i fred, der står over klasseinteresser. Derfor taler man også i dette program om eksistensen af økonomiske, sociale, politiske og kulturelle menneskerettigheder, som står over klasseinteresser. Det er derimod ikke tilfældet i principprogrammet, hvor der ikke tales om menneskerettigheder.

I det miljø- og naturpolitiske program, som blev vedtaget i 1987 genfinder man det samme brud med principprogrammets snævre klasseanalyse. Her indrømmer man åbent, at klassestandpunktet i forhold til miljøspørgsmålet får et nyt grundlag. »Dette opgør er en klassekamp, fordi en politik, der bygger på økonomisk lighed, solidaritet og respekt for naturgrundlaget, varetager hele menneskehedens interesser. Klassestandpunktet får dermed et nyt grundlag: Det er ikke een samfundsklasses in-

TA'
NATURENS
PARTI...

SF - FOR ET ARBEJDERFLERTAL

SF-plakat fra 1988.

teresser, der står over for en anden classes. Det er hele menneskehedens interesse i bevarelse af naturgrundlaget, de fremtidige levevilkår, som står over for een classes interesser, nemlig den klasse som har magt og rigdom i kraft af den kapitalistiske vækstmodel« (Status 87, s. 59).

Og helt grotesk ser principprogrammets klasseanalyse af småborger-skabet, landbrugerne ud i forhold til SF's landbrugspolitiske program, som allerede blev vedtaget i 1981 og den meget aktive landbrugsreform-politiske praksis partiet har fulgt igennem 1980'erne (SF's program for landbrug og ernæring 1982). I principprogrammet er bønderne »ikke nogen umiddelbar alliancepartner i kampen for et socialistisk samfund«, og de »står i et afgørende modsætningforhold til arbejderklassen vedrørende den private ejendomsret« (s. 15). I det landbrugspolitiske program siges derimod, at grundstammen i dansk landbrug i dag udgøres af de middelstore brug, der er enkeltmandsarbejdspladser, som social-økonomisk er blevet deklasseret til vor tids husmænd. De har objektive interesser fælles med de tilbageblevne proletariserede småbrugere, husmænd og landarbejdere samt lønarbejdere. Her opereres tydeligt med et helt andet objektivt interessebegreb end i principprogrammet. I landbrugsprogrammet tales der videre om, at disse familiebrugere og landarbejdere udgør drivkraften i en ny interesseblok. »Vi finder, at en fremtidig politisk alliance mellem den socialistiske del af arbejderbevægelsen og store dele af jordbrugsklassen ville skabe en vigtig basis for virkeliggørelsen af folkesocialismen og til sikring af langt de fleste familiebrugeres interesser« (s. 35).

Endelig finder man samme brud med principprogrammet i det kvindepolitiske program, som blev vedtaget på landsmødet i 1983. Her tales udtrykkelig om, at kvindekampen som en selvstændig kamp har lige så meget vægt som klassekampen. »Ingen klassekamp uden kvindekamp, og ingen kvindekamp uden klassekamp«. Og her skelner man også mellem en materiel og ideologisk undertrykkelse, som både er adskilte og vævede sammen.

SF's parlamentariske praksis i 1980'erne

Men SF's overordnede, rigide arbejderfletalsforestillinger er heldigvis også blevet dementeret af partiets parlamentariske praksis. Selvom man i den principielle debat om arbejderflertal altid har holdt Det radikale Venstre udenfor, har 1980'erne været præget af et fra SF's side både meget taktisk og sagligt dygtigt arbejde for at få skabt så mange forskellige

typer af flertal imod den borgerlige regering som muligt, hvor Det radikale Venstre også er indgået. Det gjaldt under firkløver-regeringen på kultur-, miljø-, sikkerhedspolitik- og social-området.

Samarbejdet med Socialdemokratiet har imidlertid under hele den borgerlige regering været svingende. Efter lederskiftet i Socialdemokratiet i 1987, blev forholdet bedret ved at informationerne om, hvad man gensidigt foretog sig blev bedre, og man oprettede en såkaldt studiekreds om økonomisk-politiske emner, hvis resultater, så vidt vides imidlertid har været begrænsede. Og Socialdemokratiet har konsekvent afvist mere systematisk at forsøge at samarbejde omkring udformning af lovforslag, forespørgsler og beslutningsforslag. »De vil samarbejde på enkeltområder, men accepterer ikke arbejderflertallet som et mål at stræbe efter« (Folketingsgruppens Beretning 1985, s. 3). Derimod opnåede SF at etablere et ret tæt folketingspolitisk samarbejde med VS's folketingsgruppe om mange forslag, inden partiet gled ud af folketetinget i 1987.

Helt enkelte gange har der tegnet sig muligheder for at SF kunne indgå et forlig med regeringen uden Socialdemokratiet var med i forhandlingerne. Det skete ved finanslovens vedtagelse i 1988 omkring miljøafgifterne, som Socialdemokratiet siden tilsluttede sig. I sommeren 1988 var det også ved at ske omkring landbrugspolitikken uden at Socialdemokratiet deltog. Situationen var ved at gentage sig i sommeren 1989 ved et forslag fra regeringen om ændring af energiafgifterne, der bl.a. medførte en forøgelse af kulafgiften. Her turde SF ikke tage sig sammen til at stemme for, men sikrede kun forslaget ved at undlade at stemme. Disse få og meget velbegrundede tilløb til sagligt samarbejde med regeringen er imidlertid blevet »taget meget ilde« op af socialdemokraterne. Dette på trods af, at de har indgået mange forlig med den borgerlige regering på væsentlige områder, og dermed flere gange har været med til at forlænge dens liv. Det viser klart, at Socialdemokratiet til nød kan leve med et relativt stort SF, blot det kender og udfylder sin klare plads ude på venstre fløj som et almindeligt fløjparti, der henfalder til snæver overbudspolitik. Hvis det derimod bliver for kreativt i den praktiske politik og opstiller konkrete alternative forslag, der kommer til at konkurrere med Socialdemokratiet bliver det for farligt. Men det er måske netop det SF skal gøre på en række udvalgte områder i fremtiden, for at få noget mere bevægelse i Socialdemokratiet.

Samfundsvidenskabelige klasseanalyser af 1980'ernes samfund

Det billede af det danske klassesamfund, som SF forsøgte at tegne i slutningen af 1970'erne i principprogrammet må imidlertid også på flere punkter siges at være problematisk i forhold til situationen i dag. Træk som dengang ikke var så tydelige er siden blevet forstærket og har for alvor sat spørgsmålstegn ved den traditionelle marxistiske klasseanalyse.

Det fremgår klart af de aktuelle forsøg på at lave moderne klasseanalyser fra kritiske samfundsforskeres side. Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff har f.eks. forsøgt at anvende den amerikanske sociolog Erik Olin Wrights forsøg på at lave en marxistisk klasseanalyse (Hoff og Goul Andersen, 1989). Deres konklusion er, at den marxistiske klasseanalyses politiske betydning er meget begrænset, forstået således at den marxistiske klasseteori, de forsøger at anvende, og som ligner SF's, er meget dårlig til at forklare politisk adfærd. Det politiske hovedformål med klasseteorien er identifikationen og analysen af de sociale kræfter, der er i stand til at ændre det politisk-økonomiske system i retning af det, vi kalder socialisme. Det er der ingen af de moderne udformninger af den marxistiske klasseteori, der har været særlig gode til. Hvad klasseteorien derimod synes at være god til at forklare (iflg. Hoff og Goul Andersen), og bedre end sociale stratifikationsteorier, er indkomstforskelle.

I marxistisk klasseteori er det rimelig let at identificere et borgerskab, et småborgerskab samt en arbejderklasse. Disse tre grupper udgør i Danmark efter Wrights teori kun 58% af befolkningen. Herudover skal man have placeret 42%. Det viser, at den marxistiske klasseteori er både køns- og statsblind. Den tager ikke hensyn til de mange forskelligartede offentligt ansatte, kvindernes store indflydelse på arbejdsmarkedet samt den voksende gruppe af offentligt understøttede, alle grupper som ikke er til at placere i en traditionel klasseanalyse, og som ikke blot kan beskrives som befindende sig i en tvetydig position mellem hovedklasserne.

Hvad der er sket i løbet af 1980'erne er bl.a. en betydelig fragmentering indenfor arbejderklassen (Hoff og Goul Andersen, 1986). Det har forstærket de skel, der findes i arbejderklassen snarere end skabt nye skel. De teknologiske ændringer, beskæftigelses- og indkomstudviklingen har øget forskellene mellem faglærte og ufaglærte. Umiddelbart skulle man forvente, at det samtidig ville føre til en holdningsmæssig polarisering, til en radikalisering af dele af arbejderklassen. Det er faktisk den kriseteori, der ligger gemt i SF's principprogram. Men den øgede frag-

mentering har ikke haft nogle påviselige politisk adfærdsmæssige konsekvenser målt ved stemmeafgivningen. Derimod er der generelt sket en højredrejning i arbejderklassens politiske adfærd under krisen. Årsagerne til den højredrejning kan imidlertid ikke umiddelbart henføres hverken til økonomiske, teknologiske eller andre erhvervsstrukturelle forhold.

Det nye og uventede i 1980'erne i forhold til den marxistiske klasseanalyse har været en generel højredrejning i arbejderklassen og en radikalisering af de offentlige ansatte og de lavere kvindelige funktionærer. Det betød, at venstrefløjen gik relativt tilbage i arbejderklassen, og at funktionærernes venstrefløjstilslutning blev højere end arbejdernes. Det er ikke første gang i historien, at dele af middelklassen har givet udtryk for radikale politiske holdninger. Men det lægger op til en revision af de traditionelle både samfundsvidenskabelige og marxistiske forestillinger om politisk radikalisme. Normalt har man forbundet arbejderklassens radikalisme med materielle og økonomiske spørgsmål i tilknytning til klassemodsatningerne i samfundet og sagt, at middelklassens radikalisme kun vedrørte moralske og kulturelle spørgsmål. Det bemærkelsesværdige og specielle ved den danske politiske udvikling i 1980'erne har imidlertid været, at den radikalisme, man har kunnet konstatere omkring de nye mellemlag, og som SF har været en del, er af en mere total og omfattende art (Togeby, 1987). Holdningsundersøgelser viser, at de nye mellemlag både hvad angår økonomiske og materielle forhold og spørgsmål, der angår moralske og kulturelle forhold, ligger til venstre for arbejderne. Det kunne så give anledning til helt generelle antagelser om, at mellemlagene som klasse er den nye progressive klasse, som har afløst den traditionelle arbejderklasse. Det mener jeg, er en forkert konklusion, og vil være lige så problematisk, som det er at opretholde en samfundsteori, der pr. definition gør arbejderklassen til den progressive samfundsklasse.

Udover disse nye træk i forholdet mellem arbejdere og mellemlag er der i 1980'erne sket en markant marginalisering på det danske arbejdsmarked, idet der er sket en permanent tilbagegang i den del af befolkningen, der er stabilt tilknyttet arbejdsmarkedet, mens flere og flere i den produktive alder bliver afhængige af offentlige ydelser (Hornemann Møller, 1989). Gruppen af langtidsunderstøttede i alderen 18-66 år har i 1980'erne været kraftigt stigende, og er i dag nået op over de 700.000. Det betyder, at gruppen udgør ca. 22% af arbejdsstyrken. Årsagerne til denne gruppes vækst er bl.a. væksten i nedslidningen og udstødningen af arbejdsmarkedet, kvindernes voksende erhvervsdeltagelse, samt at de

ynge generationer er mindre tilbageholdende med henvendelser til det offentlige om hjælp. Meget tyder på, at udstødningen og marginaliseringen vil fortsætte i fremtiden bl.a. vil den højteknologiske udvikling med en fleksibel specialisering, stille øgede kvalifikationskrav til arbejdskraften og dequalificere dele af arbejdsstyrken. Dette kan dog blive modvirket af en nedgang i arbejdsudbuddet fra midten af 1990'erne.

Billedet af det danske klassesamfund ved indgangen til 1990'erne svarer derfor meget dårligt til den klassiske marxistiske klassemodel, som SF's forståelsesunivers er bygget op omkring. Derimod tegner der sig stadig tydeligere billedet af det, der er blevet kaldt to-tredjedels samfundet. I toppen af samfundet findes en meget lille gruppe af kapitalbesiddere og topadministratorer (1-2%) af befolkningen, som bliver stadig rigere. Herunder findes så et stort flertal af befolkningen, som er velintegrede i lønarbejde og samfund, som bliver mere hierarkiserede, men som har tålelige vilkår. Og i bunden af samfundet findes en ny underklasse, som holdes uden for lønarbejde og samfund, og som får deres vilkår stadig kraftigere forringet.

Det er imidlertid ikke alene den klasse-mæssige udvikling, der er forløbet noget anderledes, end SF havde forventet. SF's egen vælgermæssige profil har også fået en drejning, der gør arbejderflertalsparolen antikveret (Goul Andersen, 1988). De nyeste vælgeranalyser viser, at arbejderandelen (forstået som den snævre arbejderklasse, LO-arbejderne) blandt SF's vælgere har været faldende. Da man skrev principprogrammet (1978-80) kom knap halvdelen af SF's vælgere fra arbejderklassen, i slutningen af 1980'erne er det omkring 1/3. Andelen af arbejdere, der stemmer på SF er stadig højere end andelen, der stemmer på de borgerlige partier, men Fremskridtspartiets arbejderandel har i nogle år ligget højere end SF's.

SF's vælgermæssige succes i 1980'erne skyldes hovedsagelig tilslutningen fra de lavere grupper af offentligt ansatte. Derfor må SF, hvis man kun ser på vælgergrundlaget, kaldes et mellemlags- eller funktionærparti. Socialdemokratiets andel af arbejder-vælgerne har også været faldende i 1980'erne, men er dog stadig betydelig også i forhold til SF. Man må altså nøgternt konstatere, at SF's brug af arbejderflertalsparolen i 1980'erne ikke har betydet, at man har fået tilslutning i den egentlige arbejderklasse, som principprogrammet mener, er de eneste, der har en objektiv interesse i socialisme. Derudover vil jeg skønne (uden at jeg kender de nøjagtige tal), at arbejderandelen (defineret som LO-arbejdere) blandt partiets medlemmer heller ikke er steget i 1980'erne, men snarere faldet.

Ved indgangen til 1990'erne står SF i en begyndende vækstkrise. Træk af den virkelighedserkendelse og forståelsesform, som lagde grundstenen til SF's succes i 1980'erne, strider i stadig højere grad mod SF's faktiske praksis og synes hæmmende for en diskussion af politisk strategi i 1990'erne. Hvad skal erstatte arbejderflertalsstrategien og -parolen i 1990'erne? Jeg vil i det følgende forsøge at komme med nogle brikker til eet blandt flere fremtidsbilleder.

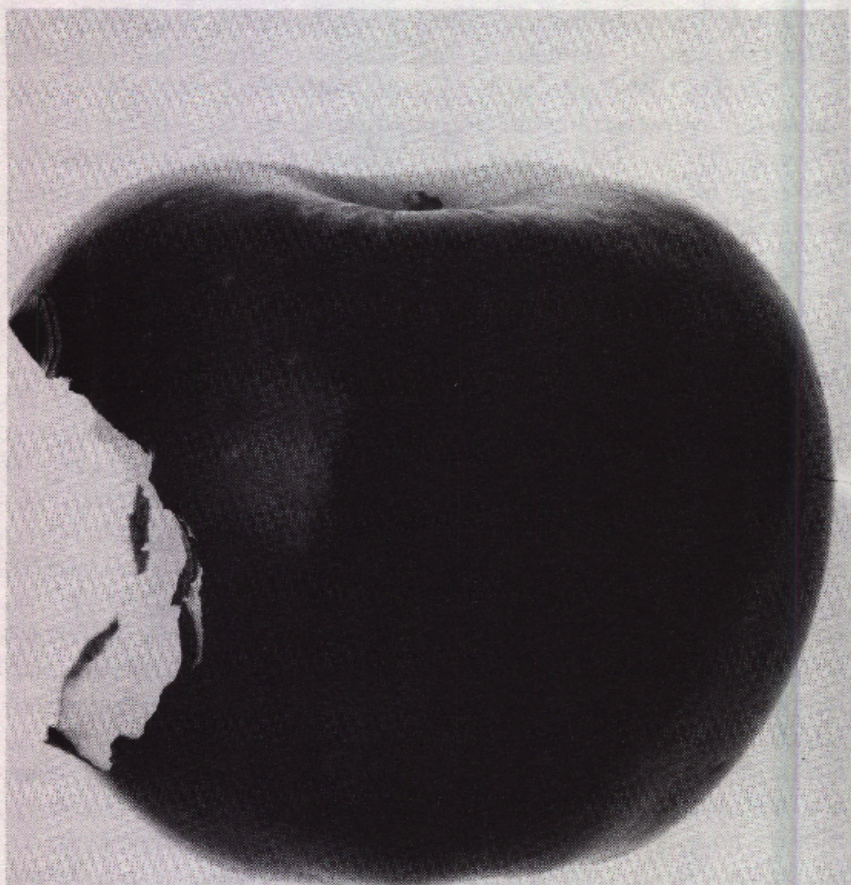
1990'erne: SF som det grønne parti i arbejderbevægelsen: Den rød-grønne reformstrategi

Arbejderflertalsstrategien var på højde med virkeligheden i forbindelse med udbygningen af velfærdsstaten i slutningen af 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne og udtrykte en tendens, som ikke rigtig kom til udfoldelse, af en mere venstresocialdemokratisk udformning af velfærdsstaten. Begrebet fik en renæssance i forbindelse med vedtagelsen af SF's nye handlings- og principprogram i 1980, og har som sagt haft en vis mobiliseringsmæssig betydning i midten af 1980'erne som udtryk for modstand mod den borgerlige regering. Nu står SF imidlertid i en situation, hvor dets programmatisk samfundsbillede, politiske sprog og hovedparole ikke er fulgt med partiets praksis og faktiske funktion.

Når en sådan diskrepans har kunnet eksistere hænger det bl.a. sammen med, at SF's ledelse har talt og arbejdet meget for skabelsen af et såkaldt parlamentarisk arbejderflertal med Socialdemokratiet og i mindre omfang har været optaget af at opfange, udvikle og udmønte den nye politiske kultur, som partiet i 1980'erne er blevet det parlamentariske udtryk for.

Hvis partiet skal have videreudviklet sin politiske praksis er det derfor vigtigt, at det er i stand til at fremlægge et virkelighedsbillede i et politisk sprog, der mere er udtryk for partiets faktiske funktion og er i stand til at mobilisere en kollektiv politisk energi, der kan være med til at udkaste og realisere nogle fremadrettede politiske visioner, der forener den traditionelle arbejderbevægelses reformbestræbelser med de nye sociale bevægelser nye politiske krav.

I stedet for at tale om, at man vil skabe et arbejderflertal eller et rødt flertal med Socialdemokratiet og andre såkaldte arbejderpartier, ville det stemme meget mere med SF's faktiske praksis at tale om at skabe et rødt-grønt reformflertal. Det er fremadrettet og indholdsmæssigt be-

RØDT ER SUNDT

Det røde æble konkurrerer med den røde rose.

Socialistisk Folkeparti ønsker i højere grad end Socialdemokratiet at markere sig som et grønt, miljøbevidst parti. Her appellerer Socialistisk Folkeparti til den nye arbejderklasse eller mellemlagene og især til kvinderne. Valgplakat fra 1987.

stemt, hvor arbejderflertal er bagudrettet og defineret af partiets sociale basis.

En sådan ændring af SF's politiske virkelighedsopfattelse lægger imidlertid op til en omfattende ideologisk revision. Den indebærer som tidligere omtalt en omvurdering af klasseanalysens betydning for socialistisk politik. Ikke således at forstå, at man afviser eksistensen af klasser og klassekamp, men forstået på den måde, at man opgiver den traditionelle marxistiske forestilling om, at man kan udpege ganske bestemte klasser som kollektive aktører i skabelsen af socialismen. I det er også indeholdt opgivelsen af det marxistiske dogme om een klasses (arbejderklassens) ledende rolle i forandringen af kapitalismen. Men en sådan revision medfører også, at man må opgive et dualistisk syn på det danske politiske system og ændre opfattelse af Socialdemokratiet og en række mindre borgerlige partier.

I SF's arbejderflertalsbillede af Danmark går den store politiske skillelinie mellem de borgerlige og arbejderpartierne til venstre. Man har flere gange i 1980'erne talt om, at det politiske klassesamarbejde er brudt sammen under den borgerlige regering. Men det svarer ikke til den politiske virkelighed og de fleste menneskers hverdagserfaringer med politisk arbejde. Borgfreden mellem socialdemokrater og borgerlige hersker stadig på alle de tunge institutionelle områder i samfundet. Hvilket betyder, at der mange gange er store og kvalitative forskelle mellem socialdemokrater og SF'ere. Det skjules ved det unuancerede arbejderflertalsbillede, hvilket er farligt.

Sådan som det danske politiske system er indrettet, forekommer det også usandsynligt, at der på noget tidspunkt vil opstå et mere varigt klart to-bloks-parlamentarisk system, hvor Socialdemokratiet entydigt står i en blok med SF. Det er i SF's principielle forståelseshorisont blevet fremstillet som den idéelle situation, hvad det måske slet ikke er. Der er heller intet, der tyder på, at Socialdemokratiet stræber efter et sådant system. Det er imod hele deres tradition og selvforståelse. Og den kan SF sikkert ikke engang ændre, selvom partiet bliver større end det er i dag.

SF's arbejderflertalsstrategi er derimod med til at cementere en traditionel, en-dimensional opfattelse af politik, hvor der kun eksisterer en højre-venstre skala, og skjule det nye ved SF. De sidste 15 års nye sociale bevægelser, specielt kvinde-, miljø- og fredsbevægelserne har indført en ny grøn dimension i politikken, der går på tværs af den traditionelle højre-venstre opfattelse af politik. Det er en grøn dimension, der bl.a. lægger vægt på økologisk balance i modsætning til en vækstfilosofi, blød

teknologi, livskvalitet, decentralisering og borgerdeltagelse. Denne grønne dimension kan ikke blot underordnes og lægges sammen med den røde dimension, som det sker i SF's principprogram. De to dimensioner i politikken må kombineres under større respekt for hver dimensions selvstændighed.

Og SF har i 1980'ernes praktiske politik i høj grad repræsenteret denne grønne dimensions gennemslag i den parlamentariske politik, således at SF i dag står som det institutionaliserede udtryk for den nye venstrefløj, der voksede op i 1960'erne og 1970'erne, dens nye værdier, kultur og politik-former. SF kan også siges at være udtryk for et nyt mellemlags politiske kultur, som nogle politologer har kaldt det (Svensson og Tøgeby, 1986). I dag repræsenterer SF i praksis den grønne bevægelsesgren i arbejderbevægelsen og står derved som partiet, der både har forbindelse til den gamle arbejderbevægelse, og som er et af de politiske udtryk for de nye sociale bevægelser.

Arbejderflertalsparolen er også med til at fastholde en uheldig Socialdemokrati-fiksering i SF's virkelighedsbillede. SF politikere har siden 1984 talt utrolig meget om parlamentariske samarbejdsformer med Socialdemokratiet og mindre om konkrete visionære reformprojekter, som man kunne forsøge at få socialdemokrater med til at realisere på lidt længere sigt. Arbejderflertalsparolen har på den måde været med til at fastholde SF i en lidt statisk junior-partner rolle i forhold til Socialdemokratiet. Socialdemokratiet er det største arbejderparti, og vil antagelig blive ved med at være det i fremtiden. SF er, så længe det fastholder en klasseanalyse, der pr. definition tildeler den gamle arbejderklasse en progressiv og ledende rolle i klassekampen, særlig forpligtet til at søge samarbejde med Socialdemokratiet. Og man kunne sige, at Socialdemokratiet ud fra deres egne partiinteresser kun kan være tilfreds med, at SF fortsætter med at tale om arbejderflertal. Så længe SF gør det, udgør det ingen alvorlig fare. Så taler de kun til en begrænset venstrefløj i fagbevægelsen og udgør ikke noget rigtigt alternativ. Ved ikke at acceptere kun at være en entydig venstrefløj på en gammeldags højre-venstre skala, men også at være et mere samlet alternativ på flere politiske dimensioner, vil SF's muligheder givetvis være større for at få presset nogle af sine mærkesager omkring demokrati og miljø igennem. SF kan i dag kun leve op til Aksel Larsen's gamle »katalysator-rolle« ved at være et så helhedspræget praktisk alternativ til Socialdemokratiet som muligt.

Hvor SF i 1980'erne har gjort meget for at opstille realistiske, mellemproportionale løsninger på en række samfundsproblemer ud fra SF's og

Socialdemokratiets kortsigtede aktuelle programmer, må et sådant arbejde i 1990'erne forbindes med opstillingen af nogle på engang konkrete og samtidig visionære langsigtede demokratiske og økologiske reformprojekter. Det kunne bl.a. bestå i at komme med forslag til en rigtig økologisk skattereform, en omfattende Brundtland-plan for energi og andre råstofbesparelser, et nyt udspil omkring økonomisk demokrati og medarbejderstyrede virksomheder og en borgerlønreform.

I dag står SF i den lidt groteske situation, at man principprogrammatisk siger, at der eksisterer en principiel og afgørende forskel mellem Socialdemokratiet og SF. Socialdemokratiet beskrives som et højre-reformistisk parti, mens SF ser sig selv som et revolutionært og marxistisk parti. I den praktiske parlamentariske reformpolitik har man på trods af, at man har vedtaget en række fine delprogrammer været utrolig forsigtig med at fremstille og sælge sin politik som værende principielt anderledes end Socialdemokratiets. Det har man kunnet se på den økonomiske politik og på erhvervspolitikens område og senest omkring skattepolitikken, hvor man nærmest helt har undladt at reklamere for sin egen rød-grønne skattereform. Derfor kan der også let danne sig det indtryk i nogle kredse, at SF i den dagsaktuelle politik blot er partiet, der vil det samme som Socialdemokratiet plus 10%.

Spørgsmålet er, om man i 1990'erne ikke skulle ændre strategi i forhold til Socialdemokratiet ved på det ideologisk-teoretiske område at foretage en tilnærmelse, samtidig med at man på det praktisk politiske område skulle være meget mere kontant offensive som det parti, der hele tiden omsatte de fælles demokratiske socialistiske ideer til konkrete reformer.

Principprogrammatisk er der sket en radikaliseringsproces med Socialdemokratiet i slutningen af 1970'erne og i 1980'erne. Socialdemokratiets principprogram fra 1977 gav således partiet en ny og klar profil på det miljø- og kønspolitiske område samtidig med at programmet var båret af en kapitalismekritisk grundholdning, hvor demokratiet både blev et mål og middel i arbejderbevægelsens kamp (Solidaritet, lighed og trivsel, 1977). Det er i 1980'erne blevet fulgt op af et arbejdsprogram (På menneskets vilkår, 1988), der viderefører den miljøpolitiske og demokratiske nyorientering. Det betyder, at der på det ideologiske område langt hen eksisterer et sammenfald i Socialdemokratiets og SF's grundholdninger. Hvad der mangler hos Socialdemokratiet er et klart kapitalismekritisk grundlag. Men Socialdemokratiets princip- og arbejdsprogrammer har aldrig betydet så meget for udformningen af den mere konkrete delpolitik. Det

**FORDOMME
FORDUMMER**

Socialistisk Folkeparti

SF-plakat fra 1989.

ses klart ved en sammenligning af arbejdsprogrammet med partiets erhvervspolitiske program og det aktuelle økonomiske kriseprogram (Gang i 1990'erne), hvor de demokratiske og økologiske reformperspektiver er næsten fraværende til fordel for en meget økonomistisk og teknokratisk samfundsanalyse.

Hvor SF i 1980'erne har været ret optaget af, at samordne de to partiers helt dagsaktuelle politik, skulle man fra SF's side måske i fremtiden også forsøge at videreudvikle de to partiers fælles ideologiske grundlag og sikre, at det blev omsat til praktisk reformpolitik. Det kunne bl.a. ske ved at emnerne for de to partiers studiekreds på folketingsplan blev udvidet til også at omfatte bredere ideologiske områder, og ved at man dannede studiekredse mellem de to partiers medlemmer på alle planer. Måske ville det være forudsætningen for en demokratisk socialistisk fornyelse i 1990'erne?

Det ville indebære, at SF erklærede sig som et demokratisk, reformistisk og økosocialistisk parti, der vedkendte sig en marxistisk inspiration, men ikke kaldte sig et marxistisk parti, fordi man også vedkendte sig et humanistisk, økologisk og feministisk værdigrundlag, der går ud over marxismen. I dag optræder marxismen som værende partiets eneste værdigrundlag, idet der i partiets love (paragraf 2) står, at »Partiets formål er at virke for socialismen ved at arbejde for en selvstændig dansk politik på marxismens idegrundlag«.

Opgivelsen af klasseforståelsen som den strategiske forståelsesform for socialistisk politik betyder som tidligere antydnet ikke, at man fornægter eksistensen af klasser og klassekamp. SF burde fortsat ubetinget arbejde for afskaffelsen af kapitalismen og ophævelsen af klasseulighederne og teoretisk og praktisk mere konsekvent end Socialdemokratiet. Men det skulle ske i en erkendelse af, at politik er andet end produktionsmæssig klassekamp, og at socialistisk politik i fremtiden i højere grad får karakter af, hvorledes man praktisk og teoretisk eksperimenterer sig frem til en holdbar økologisk produktionsmåde, der på en gang er lighedsorienteret og respekterer den menneskelige mangfoldighed.

En væsentlig forskel mellem SF og Socialdemokratiet i et sådant fremtidsbillede vil fortsat blive partiopbygningen og organisationskulturen. SF vil sikkert altid være et parti med forholdsvis få medlemmer i forhold til dets vælgere. Det er et direkte medlemsdemokratisk parti, der gør partiets politikere meget mere direkte ansvarlige overfor partiets medlemmer end andre partier. Socialdemokratiet har derimod altid været præget af partiets organiske forbindelse med fagbevægelsen og andre

af arbejderbevægelsens institutionelle systemer. Det har skabt kontinuitet, bureaukrati og konservatisme, og har betydet at Socialdemokratiet er blevet et erhvervssystem med professionelle politikere. Jo større SF bliver des mere vil partiet uden tvivl blive fristet til at efterligne socialdemokratiet på det organisatoriske område. Hvis SF på dette felt ikke vil være i stand til at videreudvikle sin egen specifikke organisationskultur, der er meget mere åben, netværksagtig og demokratisk, vil partiets identitet for alvor blive truet. Det betyder givetvis, at man i fremtiden meget mere seriøst bliver tvunget til at diskutere rotationsprincipper mv. Behovet for mere systematisk at opbygge baggrundsgrupper bestående af specielt interesserede og kompetente medlemmer i samarbejde med forskellige bevægelsesrepræsentanter samt eksperter er i dag et stort problem, der slet ikke vies den opmærksomhed, det burde. Udviklingen og omsætningen af nye ideer til praksis kræver i mange tilfælde nye og dynamiske organisationsformer. Et aktuelt eksempel på en sådan organisationsform er gruppen, der udarbejdede Brundtland-planen for Århus kommune for SF-Århus. Den bestod af SF-rådkvinden for de kommunale værker (Lone Hindø), uafhængige alternative energi- og miljøeksperter, repræsentanter for SF's miljøgruppe, samt nogle kommunale embedsmænd. Skabelsen af sådanne politiske planlægningsfora, der knytter praktisk politik og visionær planlægning sammen kan blive afgørende for socialistisk politik i fremtiden.

Hvis SF i 1990'erne skal leve op til en ny profil som det grønne parti med rødder i arbejderbevægelsen, må partiet være langt mere internationalt, end det hidtil har været. Kampen om EF skal ikke kun føres parlamentarisk. Det må ske igennem skabelsen af et nyt internationalt netværk af politiske partier, græsrodsbevægelser og forskellige alternative forskningsmiljøer. Det vil i høj grad være her nye ideer og alliancer vil kunne skabes og videreformidles.

Men SF må også i meget højere grad få kontakt og føling med de meget forskellige samfundsekspirer, der vil komme til at præge fremtidens samfund. En styrkelse og næring af disse vil blive af større betydning, fordi det ofte er igennem sådanne praktiske eksperimenter med arbejde, produktion, bolig og miljø, at de mere varige og stabile holdninger omkring et økologisk ansvarligt samfund vil kunne skabes. Mobiliteten i samfundet vil uden tvivl blive forøget, og det vil være vigtigt, at så mange mennesker som muligt vil få lejlighed til at eksperimenter med deres livsstil, således at nye mere varige livsformer kan skabes.

Endelig må SF være meget mere offensiv med hensyn til at deltage i

den ideologiske, værdimæssige diskussion i samfundet, hvis SF skal fungere som politisk dynamo i et rødt-grønt reformflertal. Det betyder, at man både symbolsk, teoretisk og praktisk skal være i stand til at udtrykke og forklare og omsætte det nye værdikompleks, som de nye sociale bevægelser har stået for, og arbejde for at det forenes med arbejderbevægelsens værdigrundlag. Det er et værdikompleks, som indebærer et opgør med den dominerende køns-, natur- og økonomitænkning i politikken. For at kunne være med i denne værdimæssige, ideologiske debat i samfundet, må man meget mere bevidst knytte løbende kontakter til kunstnere, forskere, teknikere for at kunne udvikle nogle praktiske reformer i politikken.

Litteratur

- Eskildsen, Arly og Lars Meyer (1983): En analyse af SF's strategi og dennes udvikling i perioden 1959-80, set i lyset af udvalgte knudepunkter i den tidlige arbejderbevægelses strategidebatter/-reflektioner. Speciale, Institut for Samfundsfag, Københavns Universitet.
- Friberg, Mats (1984): De nya rörelserna och de gamla. Mats Friberg/Johan Galtung (red.): Rörelserna. Akademitext. Stockholm.
- Goul Andersen, Jørgen (1988): SF's vælgere, Praksis nr. 3.
- Hoff, Jens og Jørgen Goul Andersen (1985): Klassestrukturelle forandringer og reformismens krise, Grus nr. 17.
- Hoff, Jens og Jørgen Goul Andersen (1989): The Danish Class Structure, Acta Sociologica (32) p. 23-52.
- Hornemann Møller, Ivar (1989): Samfundet polariseres, ATA Forlaget, AUC.
- Princip- og handlingsprogram (1980). Socialistisk Folkepartis princip- og handlingsprogram. Vedtaget på SF's ekstraordinære landsmøde i København den 29.-30. november 1980.
- SF's program for landbrug og ernæring (1982), Forlaget Socialistiske Perspektiver.
- SF's Kvindepolitiske program. SP Forlag, 1983.
- SF i Folketinget. Beretning til SF's landsmøde 1985.
- Status 1984, 1986, 1987 og 1988. SP Forlag.
- Socialdemokraterne (1977). Solidaritet, lighed og trivsel. Principprogram vedtaget på Socialdemokratiets 32. kongres, september 1977.
- Socialdemokraterne (1988). På menneskets vilkår. Socialdemokraternes arbejdsprogram 1988-92. Vedtaget på partikongressen, september 1988.
- Socialisme på dansk - SF gennem 25 år (1984). SP Forlag. Århus.
- Svensson, Palle og Lise Tøgeby (1986). Politisk opbrud. De nye mellemlags græsrodsdeltagelse. Årsager og konsekvenser belyst ved en ungdomsundersøgelse. Århus. Forlaget Politica.
- Tøgeby, Lise (1987): Politisk radikalisme i arbejderklassen og mellemlagene. Politica nr. 3.

